

„ASACHI“

Revistă Științifică Literară

Comitetul de Redacțiune: Dr. D. Cantimir, I. Negre,
C. Moșag, N. Juravschî, G. Boteanu cu colaborarea mem-
brilor Societății „ASACHI.”

TRANSFORMISMUL

după

(*Philosophie naturelle par I. Soury. Paris 1882*).

I.

Marele Lamarck, sunt acum șese-zeci de ani, stabili teoria de descendență. Darwin a dezvoltat-o cu jumătate de secol mai târziu, și a fecundat-o prin teoria de selecțiune, întemeiată pe însușirile fiziologice ale eredității și ale adaptațiunii.

Și Goethe de asemenea înțelese această teorie într'un mod filosofic.—Această doctrină seduse nu numai pe filosofi și pe poeți, dar și pe spiritele critice ca Kant Goethe și Strauss.—Aceste genii mari nu vedeau atunci așa de lămurit cea ce noi vedem azi așa de clar; adică: că teoria de selecțiune nu e de cât o ramură a vastei hipoteze despre transformățiunea și conservarea puterilor fizice. Convingerea că există o cauzalitate universală, o dezvoltare treptată și o continuitate în natură, confirmându-se din zi în zi, e de sperat că majoritatea spiritelor serioase vor deveni adepții doctrinei transformiste.

Unele spirite, foarte deștepte și de o rară soliditate, privesc cu neîncredere aceste încercări de sinteză. A-

căsta trebuie să ne bucure, căci, grație scepticismului lor critic, ei merg mai departe cu analiza faptelor și tot mai esceleentele lor lucrări dau materialul necesar marelui construcțiunii pe care ei o privesc cu ochiul rău. Lamarck a fost contestat sau respins în timpurile lui. Academia din Franța a respins de două ori pe Darwin. Haeckel, pentru cea mai mare parte a creștinătății care știe a ceti, e un fel de anticrist.—Cu toate aceste Lamarck, Darwin și Haeckel, vor lăsa în conștiința umanității o urmă mai adâncă și mai luminată, de cât mulți academicienii cari se mângâie, că au sosit pe lume spre a lumina universul.

Hipotezele legitime și necesare au proprietate de a modifica spiritul general al științelor. Noi asistăm la un fel de înnoire seculară a cugetării. Lamarck s'a cetit Darwin se studiază, și autorul *Morfologiei generale, Istoriei naturale a creațiunii și a Antropogenei*, E. Haeckel, e celebru pretutindinea, mulțămîta artei de a espune clar problemele cele mai înalte și de a reduce faptele cele mai complexe, la câte-va legi generale ale naturei.

Esplicarea mecanică a lumii predomină în întregul sistem al ideilor și credințelor științifice ale ilustrului naturalist din Iena „Toți cari împărtășesc, zice el, cu mine vederile moniste, în privința evoluțiunii ființelor organice și în privința istoriei altor științe, admit în principiu esplicarea mecanică, care pune ultimele cauze ale fenomenelor în mișcările particulelor ultime (atome și molecule) ale materiei.

Acastă concepțiune a lucrurilor, împărtășită de Laplace și de știința modernă, o aveau în antichitate și atomiștii Greci.

Antichitatea recunoscuse, că această doctrină nu satisface numai cerințele spiritului; dar esclude suprana-

turalul, cauzele finale, și providența. Înainte de toate ca nimeni să nu creadă în această idee de creațiune cu care Biblia Evreilor infectase spiritele din momentul ce cristianismului se răspândi între popoarele Greco-Române. Transformismul explicând, într'un mod cu desevărsire mecanic, geneza ființelor de pe planetul nostru, e în fond, un adversar neimpacat a orî căreia religiei revelate și a orî-căreia filosofii dualiste, în scurt, a orî-căreia doctrine, care se ajută de vre un princip necunoscut, spre a explica viața, structura și economia corpurilor organice.

Nu vom examina aci, dacă teoriile evoluționiste se opresc, ca orî ce altă teorie, înaintea imensului necunoscut, care ne înconjură din toate părțile. Limitele cunoștințelor noastre pot să fie împinse indefinit; totuși vor avea în tot-de-a-una ca limite marginile spiritului uman.—Însă unde știința mărturisește că nu mai înțelege, credința susține și ceea ce nu știe; aci zace răul.—Idea creațiunii, un fel de ferment putrid, deșed de educațiunea creștină în spiritele popoarelor Europei moderne, era necunoscută grecilor și celor mai multe popoare ale anticității.—Toți anticii admiteau o generațiune spontană a ființelor vegetale din un nămol fecund al apelor primordiale.

În zilele noastre s'a probat cu o știință și cu o metodă neîndoiosă, căreia trebuie să-i aducem omagiile noastre, că toate faptele experimentale aduse în sprijinul generațiunii spontane, cad înaintea unui examen serios. Ei Bine! de ce dară cei credincioși și spiritualiști caută acolo texturile pentru declarațiunea lor, că creațiunea și principiul vital e un adevăr necesar? Nimica nu e mai puțin probat de cât acesta. Hipoteză pentru hipoteză; și socotim că un om cu inteligență sănătoasă, va urma mai de grabă hipoteza fizicilor de cât aceea a teologilor.

Inglezii, cărora se cuvine gloria reformării teoriei transformismului stabilită la 1809 de nemuritorul Lamarck, nu insistă atâta ca Germanii, asupra principiilor domnitoare în doctrina de evoluțiune. Haeckel a înțeles acesta și iată ce zice într'un uvragiual său în capitolul intitulat: „*Evoluțiunea și Creațiunea*“: Ceia ce a favorizat mai mult de cât ori-ce succesul teoriei de evoluțiune e, că problema capitală, adică cestiunea originii speciilor, se arată din ce în ce sub forma hotărîtă a următoarei alternative: *Sau organismele s'au desvoltat natural și, în acest cas, ele se trag toate necesar de la câteva forme ancestrale comune și foarte simple, sau, dacă uu e așa, felurile speciilor ale ființelor organice sunt născute independent unele de altele și n'au putut să fie create alt-fel, de cât într'un mod supra natural, prin minune. Dintre evoluțiunea naturală și creațiunea supra-naturală a speciilor, trebuie să admitem una, căci o a treia nu există.*

Noi confundăm adese-orî cele trei mari teorii: teoria generală a evoluțiunii, a descendenței, și a selecțiunii. Toate ajung la aceeași țintă, la explicațiunea mecanică a lumii; cu toate acestea trebuie a le deosebi. Iată cum s'ar pute defini raportul acestor trei teorii: 1). *Monismul*, teoria generală de evoluțiune, este singura teorie științifică care ne dă explicațiunea rațională a universului și satisface necesitatea simțită și logică de o cauzalitate, căci ea unește prin înlanțuirea cauzelor mecanice, toate fenomenele naturei privite ca părțile sau momentele unui mare și unic procedeu evolutiv 2). *Transformismul*, sau teoria descendenței, e un moment esențial a teoriei moniste de evoluțiune, fiind unica teorie științifică care explică rațional origina speciilor prin transformățiune, reducându-o la cauze mecanice 3). *Teoria de selecțiune* sau *Darvinismul* e pâ-

nă azi cea mai importantă dintre toate teoriile, care se încercă a explica transformățiunea speciilor prin cauze mecanice. Acăstă teorie nu e însă unică, căci D-lu Wagner de exemplu, cercă a înlocui teoria darviniană de selecțiune prin propria sa teorie de migrațiune. Haeckel susține că actul migrațiunii și prin urmare isolațiunea și separățiunea, sunt numai simple cazuri particulare de selecțiune. Acăsta însă nu ne importă și ori cum vom judeca darvinismul, totuși teoria de descendență și transformismul, rămân unica explicațiune rațională a originii speciilor — Dacă oitem acăsta, apoi nu ne rămâne de cât mistica ipoteză a unei creațiuni supra naturale adică minunea.

Nu e însă destul ca o teorie să satisfacă rațiunea; ea trebuie să fie întemeiată pe fapte probate, pe probe irefutabile, pe titluri autentice.—Probe!! Iată ce cer adversarii transformismului.—Unde ôre se gădesc probe cari mai evident să dovedească adevărul acestei doctrine, de cât în fenomenele de pe terâmul morfologiei și fiziologiei comparate; de cât în fenomenele distiologiei*) și evoluțiunii embriologice, de cât în fenomenele din domeniul paleontologiei și distribuțiunii geografice a ființelor organice, cu un cuvânt, de cât în fenomenele cunoscute din domeniul feluritelor științi biologice? Inșă aceste sunt probe ôre cum istorice. Se cer probe de fapt. Care? Mutabilitatea speciei, transformarea speciei, teoria unei specie de la una sau mai multe alte specii noue?

La tôte aceste Haeckel răspunde, că, pe cât aceste fenomene pot să fie probate prin experiență, apoi ele sunt deja de mult probate pe o scară foarte întinsă: nenumerate experienți de selecțiune artificiale făcute de mil de seculi, de oameni care se ocupă cu crecterea animalelor

*).—Disteologica cunoștința organelor rudimentare.

domestice și cu cultura plantelor, sunt alt-ceva decât experienți fiziologice, care probéză transformățiunea speciilor.??

Astăzi, ori-ce naturalist, fără prevențiune și de bună credință, care critică clasificarea actualminte întrebuințată, va admite, că noțiunile morfologice și fiziologice de specie, departe de a fi absolute, sunt numai relative și că n'au în sine mai multă valoare de cât alte categorii ale clasificățiunei, adevă categoriile numite variații, rase, genuri, familii clase.—„Nu există, zice Haeckel, nici doi naturaliști, care în toate cazurile s'ar împaca, când e vorba de a hotărî, care forme trebuiesc sau nu trebuiesc deosebite cu titlu de „specii bune“.— Chiar cestiunea bastarșilor, ultimul refugiū al partizanilor constanței speciilor, a perdut azi ori ce însemnatate. Un mare număr de experienți a probaș, întâi: că doue „bune specii“ diferite, pot da naștere bastarșilor fecunșii, (epure și epure de musc, leul și tigru etc.) pe urmă: că descendenșii uneia și aceleași specii, recunoscute ca bună și care, după școla veche, s'ar bucura de fecunditate, nu se împărechéză sau de loc sub influența unor împregiurări date, sau procrează numai barbași înfecunșii.

Nici o clasă de animale nu probéză mai bine, că noțiunea speciilor e întemeiată pe pura abstraștiune, de cât acea a Spongiarilor. Forma lor nehotărîșă și schimbăciōșă face ilusorie ori ce încercare de a'i distinge în specii.—In urma lui Oscar Schmidt, care a probat acēșta în privința Spongiarilor silicōșe și fibroșe, Haeckel a aratat că la Spongiarii calcarii s'ar pute deosebi 3 sau 21 sau 111 sau 289 sau 591 de specii, Afară de aceia el a stabilit, că toate aceste forme ale spongiarilor calcarii derivă de la unica formă ancestrală și comună (Olynthus). „Cred dară, conchide ilustrul naturalist, că am demonstrat până la evidența, transfor-

mașiunea speciilor, și au probat că speciile unui grup de animale se trag de la un strămoș unic.“

Acastă doctrină filosofică, adică teoria de evoluțiune, de descendență și de selecțiune predomină azi în cea mai mare parte a scrierilor științifice din Europa. Fără a mai vorbi de H. Spencer, de Darwin, de Tindall, de Huxley, de Oscar Schmidt etc, Alexandru Ba in declară în *Logica* sa, că teoria de evoluțiune are toate caracterele unei *hipoteze legitime*, și că, «*nu exista nici o hipotesă rivală care i s'ar pute opune*». Fiind că hipotesa de evoluțiune e aplicabilă la un foarte mare număr de fapte, și nu e incompatibilă cu nici unul, trebuie a fi considerată ca o hipotesă legitimă, și demnă de susținut; valoarea acestei hipoteze trebuie apreciată după numărul fenomenelor pe care le explica în raport cu acel al fenomenelor neexplicate.

Spre a cunoște pe om, trebuie a începe cu determinarea locului pe care el îl ocupa în natură. Totă lumea e convinsă că omul aparține despărțirii *vertebratelor*, clasa *mamiferelor*, ordinul *Simiadeelor* (Momișelor). Omul e un mamifer placentar¹⁾, deosebit de mamiferele inferioare marsupiale²⁾, și monotreme³⁾, însă tot cu aceeași origine.

Și lumea clasificase pe om și pe momișă într'o singură grupă, a primatelor. În anatomia comparată exista o vestită propozițiune, pe care Haeckel o numește *legea lui Huxley*, iată-o: Diferențele anatomice d'între organizațiunea omului și cea a momișelor superioare cunoscute noue, sunt mult mai mici de cât diferențele dintre momișele superioare (ca Gorilla, Orang, Cimpanze) și momi-

¹⁾.—Placentar monodelf, caracterizat prin gestațiunea uterina completă.

²⁾.—Marsupialia sau didelfi, caracterizate prin gestațiunea imperfectă, completată prin o gestațiune mamaria adică într'un fel de busunare la șlapăle mamei

³⁾.—Monotreme caracterizate prin gestațiunea petrecută cu totul în oviducte.

țele catarhiniene¹⁾. ale lumii vechi, deci el nu scoborâ de la nici unul d'între antropoiții actuali. Nici Gorilla nici Cimpanzeul Africei, cari sunt negri și dolichocephali²⁾, ca și negrii, nici antropoizi Asiei, Orangul, Gibbonul cari sunt brunî gălbii și brachycephali³⁾ ca mongoliî, nu pot să fie priviți, nici de cum ca strămoșii noștri. Nici un naturalist serios n'a susținut această doctrină care azi n'are curs de cât între persoanele fără știință. Mult timp încă omenii ușori și ignorați vor ave un sujet de petrecere glumetă și inocentă, gândindu-se că cineva voește să'i facă momiți perfecționate. Nimene nu gândește la acesta, numai niște glumeți mai nutresc această superstiție, cu care câștiga succese ușore și frumoșe.—Ei nu înțeleg că tocmai persoana lor ar servi de argument pentru teza acesta, dacă cineva ar vroî să o susție: orgoliul lor naiv, vanitatea lor copilărescă nu pot fi considerate oare cum ca o slăbăciune de caracter moștenită de la momițe??

Dacă omul nu purcede de la nici unul dintre antropoizi cunoscuți, totuși el are strămoși comuni cu dânsii; el nu e de cât o odraslă din cranga momițelor catarhiniene ale lumii vechi

Nu e nici o îndoială, că strămoșul nostru descinde, precum zice și Darwin, de la un patrupe cu pâr pe corp, înzestrat cu o codă, cu urechi ascuțite și care vețuia pe copaci—Acesta a fost neapărat o momiță, și ori ce zoologist îl va așeza tot în același ordin, în ca-

1).—Catarhinieni, momițe cu osul nasal subțire, unele au codă iar altele nu au codă acățătoare, au unghiele late la membrele superioare și inferioare. Se ivește și la Gibraltar, alt-fel trăesc în zona Palmelor. Au escrescențe la emisferete (fescle) dorsale care lipsesc momițelor superioare.

2) —³⁾. Dolichocephali și Brachycephali.

Reizius numește dolichocephali pe oamenii cu cap lungăreț, și brachycephali pe acei cu cap scurt adică lăpt sau cam turtit. Welker numește Dolichocephali pe acei la cari lărgimea craniului are un diametru de 58%, din lungime, brachycephali cu diametru lărgimei capului 98%, din lungime.

re e clasat strămoșul comun, mai vechi de cât momițele lumii vechi și a lumii nouă. Haeckel admite, între antropoiți și om existența unui «*om-momiță*», lipsit de facultatea de a vorbi și de dezvoltarea intelectuală care derivă de la această facultate; acești oameni pithecoiți (pithecoïd specie de momițe) ar fi viețuit în perioada terțiară. Linguistica, a demonstrat că trebuie admise, numai de cât, mai multe limbi primitive, prin urmare speciile și rasele oamenilor trebuiesc să fi fost deja divizate, când omul începuse a vorbi. E probabil că acesta a avut loc la începutul perioadei cuaternare în perioada deluvială fie în Africa, fie în Asia sau pe un alt continent și mai vechi, inundat azi de valurile Oceanului Indic.— În tot cazul, perfecționarea larynxului și creierilor a fost unicul creator al omului actual.

Dipneustele sau animalele cu respirațiune pulmonară și branchială, lăgă anfibiele cu peștii. Eșite negreșit din peștii primitivi sau selacienii, Dipneustele obicinuindu-se cu respirațiunea aeriană, transformară vesica-natatōre în plumon, nările s'au perforat comunicând ast-fel cu cavitatea bucală; auricula cardiacă s'a divizat în două jumătăți și ast-fel circulațiunea simplă a peștilor deveni circulațiunea dublă a vertebratelor.

Dipneustele d'între care unele ating o lungime de șese picioare, înotă, în timpul erneli tropicelor adică pe timpul ploelor în riurile Africei și Americiei tropicale, și în mlaștinele Australiei meridionale. Vara ele se îngrópă în țarină arzetōre și respiră aer. Almintrelea ele samănă atât de bine cu peștii prin scheletul lor mōle și cartilagos, prin capul lor unit nemijlocit cu trunchiul, prin aripele lor innotatōre rudimentare prin creierul lor etc. în cât unii dintre zoologiști le clasifică între peștii, alții între amfibii.

Dacă despre nici unul dintre peștii existenți nu se poate susține că ar fi, prin intermediul amfibiilor și dipneustelor, strămoșul direct al vertebratelor adică al reptilelor, păsărilor și mamiferelor, totuși anatomia comparată a peștilor, relativ foarte înaintată, nu lasă nici un dubiu asupra caracterului ichtioid (caracter de pește) al acestui vechi precursor al omului. Ciclostomii¹⁾, care diferă de pește mai mult de cât diferă peștii de om și dintre care există și acum câțiva rari reprezentanți, (de pilda Lampretele), formează tranzițiunea între vertebratele cu craniu și acele fără craniu.

Cerebrul ciclostomilor e din cele mai rudimentare: totuși acest mic bulb al măduvei spinării a devenit organul sufletului unui Newton și al unui Laplace. Vertebratele acraniene (fără craniu) nu mai sunt azi reprezentate de cât prin *Amphioxus*²⁾. El nu este strămoșul ci ruda foarte apropiată a strămoșului vertebratelor. Fiind că pești fosili se găsesc deja în straturile superioare ale terâmurilor diluviane, strămoșii vertebrați ai omului, trebuiau să se desvolte pe terâmurile Cambrine și Laurentiane ale perioadei primordiale, adică în întâia jumătate a perioadei organice a planetului nostru. *Amphioxus*, care n'are nici cap deosebit, nici cerebrul nici craniu, nici fâlcii nici inimă centralizată, nici colonă vertebrală, totuși e un vertebrat și dacă vom lua ca punct de plecare pentru comparațiune, în loc de un om adult, embrionul de om, vom vede că între acest embrion și *amphioxus* e o concordanță perfectă în privința tuturor organelor esențiale. Inșă e probabil că și amphi-

¹⁾.—Ordinul ciclostomilor numit așa fiind că peștii acestui ordin, cei mai inferiori prin organizațiunea lor, au o ventusă circulară care înconjoară gura lor.

²⁾.—*Amphioxus* stă la extremitatea inferioară a șirului vertebratelor, însemnat prin simplitatea și degradațiunea organismului său.

oxus, cel mai umilit dintre vertebrate, n'a apărut pe lume fără părinți. În realitate, anatomia comparată și evoluțiunea embrionară a acestui vertebrat și a *ascidi*¹⁾, un tuniciar²⁾ între moluscoide³⁾, grupa vermilor, arată că amândoi, ascidia și amphioxus, purced de la unul și același tip al vermilor, caracterisate prin acsa solidă, adică acsa sau cordonul cerebro spinal. Haeckel, pentru a stabili rudirea genealogică a tuniciarilor cu vertebratele s'a servit de frumoșele lucrări ale lui Kowalevski și ale lui Kupfer. În momentul dezvoltării sale, larva ascidiei nu se deosebește în nimic esențial de tipul vertebrat.—Sigur, că cineva n'are drept să zică, nici Haeckel nu zice, că vertebratele descind de la ascidii; aceste două grupe descind de la un strămoș comun care probabil făcea parte din variata familie de vermi, și care acum e stinsă de multe milioane ani.

La pornirea dezvoltării sale, embrionul uman samână în principalele sale trăsături, cu particularitățile anatomice ale lui amphioxus și ale ascidiei.—De la încrângătura vermilor provine nu numai încrângătura vertebratelor ci și formele ancestrale ale altor trei încrângături superioare, acele ale articulatelor⁴⁾, ale radiatelor⁵⁾ și ale moluscelor⁶⁾.

¹⁾.—Ascidia, animal marin, formeză colonii întregi, plutitoare sau stabile în Marea Mediterană, unele, ca *Pyrosoma giganteum* se deosebește prin o fosforescență foarte tare.

²⁾.—Tuniciarii, moluscoide, numiți de la tunica virtosă care acopere corpul lor.—Ascidiile fac parte din tuniciați.

³⁾. Moluscoid, diviziunea Moluscelor caracterizată prin sistemul nervos de tot rudimentar, mai rudimentar de cât acel al moluscelor propriu zise.

⁴⁾.—Articulate, tip organic caracterizat prin compozițiunea anulară a corpului lor, și prin tendința repetițiunii părților similare în direcțiune longitudinală, prin lipsa unui schelet osos și a unei axe cerebro-spinale.—Dispozițiunea sistemului nervos e simetrică.

⁵⁾.—Radiatele fac parte din zoofite. Zoofite sau Animale plante așa numite din cauza unei analogii vagă cu organismul plantelor.

⁶⁾.—Molusce animale cu corpul môle în general și lipsite de scheletul interior.

- Dacă ne coborîm mai departe de cât la vermi și alte nevertebrate cu intestine, suntem ôre cum siliți a ajunge pînă la protozoare¹⁾ animale formate din aglomerarea de celule asemenea, și chiar pîna la monera care nu este de cât o simplă celulă vegetală cu și fără simbure, celulă care are asemănare cu celulele ovulare ale oului fecundat, din care esă omul. Oul omenesc în realitate, e la început înzestrat cu un simbure ca o amoebă²⁾ după fecundare, simburele dispare, cel puțin așa pretinde Haeckel și atuncea oul devine o simplă moneră. Monerale sunt mici corpuri în formă de protoplasmă, simple granule albuminoide; nu se cunosc organisme mai simple de cât monerale fiind că par a. fi lipsite de orî ce organ.—Totuși aceste organisme au toate proprietățile esențiale ale vieții; ele să hrănesc, se reproduc sunt sensibile și se mișcă. Ast-fel simplele celule coborâte de la monere sunt cei mai anticî strămoși ai regnului animal și ai omenirei.

Nu se pôte ști în care moment a cursului timpurilor și sub ce condițiuni aceste prime ființi au apărut în fundul mărilor; ele formeză tranzițiunea între cea ce se numește corpuri organizate și neorganizate. Inșă e sigur că ele s'au format din materiile carbonate anorganice. Monerale primitive, zice Haeckel, sunt născute prin generațiunea spontană în mare, precum nasc cristalele saline în apele de formațiune.

N'avem în realitate, o altă alternativă, pentru expli-

¹⁾—Protozoare. Sub diviziunea zoofitelor²⁾. Mai inferioare zoofitelor prin structura cea mai simplă, au un corp compus din o substanță sarcodică eminentemente contractibilă

²⁾—Amoeba e un animal compus din o masă de protoplasma (o materie azotösă, gelatinösă), fără membrana limitătoare, inșă cu un mic corp în protoplasma numit simbure, cea ce caracterizază amoebele. Acest simbure e o masă rotunzită, mai deschisă la margine conținând în năuntru adese-orî unul sau doue corpuscule luminoase numite nucleole.

carea originii vieții. Cine nu admite generațiunea spontanee, cum o înțelegem noi, adică, *evoluțiunea seculară a materiei anorganice în materie organică*, trebuie să creadă în minuni.—Acésta e ó hipoteză necesară care nu se pöte înlătura nici prin argumente *a priori*, nici prin experienți în laboratorii. Câte seculi s'au putut strecura între o celulă înzestrată cu simbure și membrana eșită prin diferențiațiune a plasmii unei monere și o moneră simplă! A cere unui naturalist, partizan al generațiunii spontanee, ca să creeze spontan eu o celulă organică, ar fi tot atât de ridicul precum ar fi când i-am cere să cseeze o momiță sau un om.—Problema acésta nu numai că nu e resolută, dar e probabil că nu va fi nici-odată deslegată. Oamenii ca Pasteur, care cercă a demonstra vanitatea încercărilor până acum făcute, servesc știința. Pa de altă parte însă, numai un spirit foarte puțin filosof, ar puté crede ca hipotezei despre generațiunea spontanee precum e înțelésă aci, i s'ar face o daună prin încercările nereușite și chiar de la început condamnate.

(Va urma).

N. Jurawski

COPIE DUPE NATURA

Un măgar odată, prost, fără simțire,
 Cum sunt toți măgarii lăsați de la fire,
 Trăind între ómeni, își închipuia
 Că astă onóre i se cuvenia.
 Sărmanul uitase, că'n țara română,
 Ca în orî ce țară locu'i e la stână

Că natura'n fine îl făcuse tare
 Numai ca să poarte sacul pe spinare.
 Ast-îel, când samarul trebuia să'î pue
 Nu vroia s'asculte și să se supue,

Căscă gura mare
 Răgea cât putea
 Cu picioru'î tare
 El pe toți lovia

După cum se vede ómeni'l tratase
 Nu cum îi e soiul și cum meritase.
 Ci, lăsându'l mult timp fără de samar,
 El acum uitase că este măgar,
 Greșala'î a noastră, ș'o mărturisim,
 Căci am vrut cu dânsul omenoși să fim;
 Și să nu ne facem de loc sânge rău
 Când el ne lovește cu piciorul său.
 Asta se întâmplă și'n societate
 Să'ntâlnim adese ființi urecheate,
 Care n'au simțire, care n'au alt dar,
 De cât răutatea unui prost măgar.

G. Boteanu

***

Ah! In zadar te mai prefaci
 Și'ți înorezi privirea;
 Nu vești că tu nu poți să'mpaci
 Pe ură cu iubirea?

Căci dacă ochii ți'î încrunți
 De a gura te rîde?.....
 Frumoși sunt ochii tăi când minți
 Șâ rîsul mult te prinde!

Ast-fel, îmi place să mă cerți
 Cu adânci'ți ochi și mari...
 De-ai ști tu'n urmă, când mă erți
 Cât de frumoasă'mi pari!

Și dacă florile te-ar ști
 Cât farmec dai zimbirii,
 Pe tot pământul s'ar păli
 De pismă trandafirii.

C. Hogaș.

INTERIORUL CASNIC AL UNUI SENA- TOR ROMAN.

(Din „*Bilder altrömischen Lebens* de H. Berka).

(Urmare și fine)

Afacerile oficiale fiind sfârșite, obositul Sulpicius este adus în lectică repede a casă, căci se apropie ora cinei¹⁾ și el are nevoie de odihnă și de restaurarea forțelor. Dar odihnă nu poate avea, căci de abia sosește, și imediat după prânz și vătavul apare cu conturile; de la librar sosește un teanc de rulone cu epigrame nouă și care aprind curiozitatea sa până întru atâta, încât chemă imediat pe lector. Bucătarul de asemenea cere a fi admis spre a raporta despre pregătirea cinei, la care, având a fi musafiri, trebuia să fie mai splendidă de cât altă dată.

Cu aceste ocupațiuni timpul trecea repede—ora opt a sosit și Sulpicius, având a se întâlni la Therme cu un

1) — Romanii împărțeau ziua și noaptea în câte 12 ore, din care cele întâi începeau cu revărsatul și cu apusul soarelui.

amic, refuza azi baea a casă.—Deci, face o scurtă vizită soției sale și de acolo plăcă dus în lectică, la Thermele publice pe *Via sacra*, unde gustând plăcerile băilor romane, se întârzie, și, sosind a casă, de abia are timpul de a scôte greua *togă* și de a o înlocui cu *Sinthesis*, o haină albă ușoră, făcută din cea mai fina pânză, generalminte admisă pentru gătela de masă.

În timpul primilor imperatori, se păzia de ordinar deprinderea de a mânca la cină împreună cu familia. Atuncea cina era servită într'una din salele cele mai mici, pe o masă giósă de marmoră; stăpânul soției sa și cine mai era chemat la masă, ședeau culcăți pe un pat în formă de semicerc, îmbracat cu cele mai moi perne de puf.

Copiii, sub privigherea unui *paedagogus*, ședeau deosebit la o altă masă.—Mâncarea era împărțită în trei: gustarea, *gustus*, cea ce zic francezii de azi *entrées*, cina actuală și *mensa secunda*, adică mâncări anume alese pentru sfârșitul mesei. Gustarea era compusă din stridi, salade, zamă de carne și principalmente din ouă. Cina actuală, la o masă mai simplă, era compusă din trei feluri: pește, triptură și legume; *mensa secunda* din prăjituri, fructe și brânzeturi.

Între fie ce fel de bucate, sclavi șchimbau șervetele și serviau apă de spalat mânil, cea ce era de nevoie căci întrebuintarea cușitelor și furculișilor era Romanilor necunoscută—Scissorul bucăția mâncarea și o distribuia musafirilor; vin curat și tare se lua numai câte un păhăruș la mesele secunde; alt fel se obicnuia numai vin îndoit cu apă.

Alt-fel se petreceau lucrurile la un ospăț mai mare. Femeile luau parte la aceste mese numai în timpul imperatorilor desfrânați, care au demoralizat prin esem-

pul lor societatea, în ori-ce alt timp ele erau escluse de ast-fel de ospete. Înainte de a descrie un ospaț roman vom zice câte-va cuvinte despre luxul meselor romane, de multe ori descris și exagerat. Drept vorbind; noi, în multe privințe, facem un lux mult mai mare și cu mai mică cheltueală. Înainte de toate vom accentua că bucatele devenite istorice, ca de pildă mâncările făcute de limbile paserilor cântătoare, disolvarea perlelor scumpe în băuturi erau niște extravagante sau mai bine zis nebunii recunoscute ca atare chiar de către cei de pe atunci. În ce privește acuzarea de lux fiind că se aduceau raritățile din toate țările cunoscute, bună-oară găini de Numidia, curmale de Egipt, raci de Africa, trebuie să îi condamnăm după ce înainte de a judeca, îi vom compara cu deprinderile noastre. Nimine nu se miră azi, auzind că la un dejun s'au adus stridii din Ostanda, icre din Ural, legume din Algeria sau Portugalia, ananasuri din Batavia sau India, ceai din China, Cafeaua din Moca sau Iava, vin din Capul Bunii Speranțe!—Luxul la masa Romanilor nu consta, precum vom vedé îndată, în feluri de bucate ci în cantitatea lor, în modul de a le servi, în cantitatea sclavilor și așa zicând în înscenarea lui. Să venim deci la descriere.

Intr'o sală de gală, îmbracată cu lespizi lustruite aduse din Etiopia erau pregătite pentru 15 musafiri, două mese cu tablele din scumpul lemn de cedru*, încrustate cu aur și sief.

Împrejur erau așezate saltele gróse, sau perne pentru câte trei persoane, cu coltuci de matasă pentru rezămarea cotelor, în jurul păreților se aflau mesuțe de marmoră pentru vase și pahare, unele și altele de

*.—Cicero cumparase așa o masă de cedru cu 500,000 de sesterțe, adică 112,500 l. n. în moneda noastră.

aur și de argint și pentru alte vase scumpe. Pe mese afară de lingurițele de argint pentru sorbirea stridiilor și de solnițele de onics, se mai află numai șervete țesute cu aur, păhăruțe și bocale.

Obiceiul de a întrebuița fețe de masă s'a ivit mult târziu în timpul lui Domițian. După ce musafirul se așează, intră în sală jucând băeți, cu cununii de trandafir, deslăgă sandaliile musafirilor, (căci să mânca tot-de-a-una fără încălțăminte) și îi împodobesc cu topo-rași. În acelaș timp sclavii stropesc mânele musafirilor cu apă mirositoare și un sclav, citește tare, cu o gravitate comica isvodul bucatelor ce se vor servi. Opt sclavi aduc pe o tabla gigantică primele bucate ale gustărei artistic aranjate; ca ouă de păun imitate din cea mai fină făină de grâu, care înnăuntru lor ascundeau vre o grasă păsărică friptă, culbeci, stridiile, murene cu aripile artificiale de argintit, raci de felurite mărimii și specii.

Paharnicii zeloși umplă paharē de aur cu *mulsum*, vin amestecat cu miere și recorit cu omăt, pe când să aduce al doilea rind de mâncări. Pe o altă tabla, iar gigantică, aduc sclavii un porc salbatic făcut de bronz, de pe largele sale spete atârnă panerașe de argint umplute cu masline, iar marii sei colți sunt învăliși cu cărnaciorii făcuți de creste de cucuș și de maiuri de găscă.

Acuma intră un bătrân cu pletele argintii și începe a nară cu vocea sonoră, mitologica poveste despre Amor și Psyhe. Musafirii îi dau puțină atențiune, gazda vedând acesta, încruntă ușor fruntea, șoptește câteva cuvinte sclavului favorit aflător la spatele sale și în moment, apare doi gladiatorii legați unul de altul și cu ochii legați. Lupta cu gladiile lor scurte începe și în curând sîngele curge din două-zeci de răni! Inșă și această scenă specific ro-

mană—alt-fel respingătoră—numai în cât-va escităze pe musafiri căci atențiunea lor e prea mult ocupată cu primul fel de mâncare ale cinei actuale, adică fripturi de fasan din Colhis și alte păsări de vînat, pichiri, becasini, și găște, toate parcă vii, îmbracate cu pănagiu lor natural așezate pe un *repositorium* imitând o ogradă de găinărie. Scissor are de lucru spre a satisface dorințele musafirilor cari cer câte o bucată din toate mâncări.

Două amfouri mari (borcane) pline de centenarul vin de Falerno amestecat cu două treimi de apă, e bine venit și umple paharele. Sclavii curăță cu mătură de frunze de palmi urmele sîngelui gladiatorilor, și un strigăt de mulțămire primește niște artiste vestite din trupa recrutată din Siria și din Egipt, două fete ezeceuta jocul gladielor, jucând pe mîni și cu capul în jos, între pumnale ascuțite, des înfipte în pardoselă, altele cu degetele picioarelor dau drum săgeților din arcuri, altele strecoră mlădiosul lor corp prin cercuri strămte, altele iar joca mingea cu mingi ușore, altele în fine ezeceuta același joc cu ponduri grele.

Aplause aprinse însoțesc pe aceste brune frumuseți la retragerea lor devenite necesară căci atențiunea musafirilor trebuie atrasă la al doilea și al treilea fel de bucate. Lamele acuma aprinse revarsa dulcea lor lumină pe mese încarcate în acest moment cu pastete de păsări mici, în mijlocul cărora tronéză un mascur fript întreg umplut cu umplutură de becași. Un epure având alipite aripi de porumb, vrînd ne-vrînd a fost transformat în Pegas; în fine seluriți pești scumpi și rari așezați între trandafiri și frunze de vie, anghinari, mazeri și sparanga închid șirul bucatelor destinate pentru cina actuală.

Pe cînd un cor de băeți cânta, alți sclavi aduc pe bli-

duri de argint cele destinate pentru mensa secunda.

Pe când musafirii sunt ocupați cu panerașele pline de prăjituri și de fructe, să deschid niște oblone în plafon și o ploe mirositoare de frunze de trandafiri și de flori de portocală căzută de acolo le procură o plăcută surprindere.

Sulpicius face un semn unui sclav, încununat cu cununii de frunze de vie ca semnul exterior al demnității sale de păzitor de vinașuri și imediat să schimbe pahare, cu altele pline de vin copt sub razele arzătoare a insulelor Greciei.

Tot-odată se deschide ușa și un roi de dânsătoare, brunete din Gades în Ispunia care trimitea Romei cele mai vestite dânsătoare, sboră în sală jucând împrejurul oșpeților său adunându-se în grupe.

În fine sosește un alt rând de sclavi care cu puternice brațe ridică pernele împreună cu musafirii și le duc în grădina unde dulcele zefir al serei recorește fruntea arzătoare, aci începe jocul cu jetone pe care sclavii le pun după îie ce aruncătură la dreapta jucătorului ca să n'aibă nevoie de a întinde mâna. Aurul împle mesele și când sau deșertat pungile sosesc sclavi cu plăcile de ceară spre a nota câștig și pierderi.—Dară a sosit ora plecării căci spătoșii sclavi de mult aștepta în vestibulum cu lecticele pe stăpânii lor.

Salele se deșartă, o lampă să stânge după alta, stăpânul s'a culcat.—Sclavii strâng în sale încetișor ca să nu deștepte pe Sulpicius, și când în fine casa s'a liniștit, fiind și sclavii culcați, resare întâele raze ale sorerului și primul client, cel mai nevoieș bate la ușa lui Sulpicius cerând cu umilință de a fi admis.

N. Jurawski

Rolul păturei inteligente față cu mișcările sociale.

Din punctul de vedere al organizării sociale, toate statele sunt așezate pe acelaș plan.

În Franța, Germania, Anglia, Rusia, Statele Unite în tru'n cuvînt, la toate popoarele și în toate timpurile întîlnim un singur sistem de organizare: pe de o parte citeva centruri, în care se află înglămădite avuțiile, știința, arta, în puterea unei pături de oameni a căror numer nu se ridică nici pănă la dou-zeci la sută, luminați, avuți, cari îș au la îndămînă toate mijloacele satisfăcătoare la mulțumirea trebuințelor lor firești, atît din punctul de vedere al dezvoltării fizice, cît și intelectuale; pe de altă parte o periferie, alcătuită din mulțimea flămîndă, aproape opt-zeci la sută, care zac în ignoranță și sărăcie. Această masă după cum zice la Bruyere, un scriitor de pe timpul epocii de aur a lui Ludovic al XVI: „Pe cînd la palatu Rambullet să „cată a se da cel mai mare avînt luxului și etichetei, „iar în jurul tronului străluceau cei mai învățați oameni „al secolului, poporul un fel de animale salbatice, bar- „bați, femei, risipiți prin cîmpie, negri viniți arși de „soare legați de pămînt pe care îl svîrcolește cu o îndărăpnicie ne învinsă. Ei au ca un fel de glas articulat și cînd se ridică arată o față ominească, și în a- „divăr oameni surt. Ei se retrag noaptea în vizuni, unde viețuesc cu o pine neagră cu apă și rădăcină. Ei „scutesc pe cei alți de a ara, de a culege, și samana etc ....

Și Franța să mîndrește cu secolu lui Ludovic.

Azi aceiaș stare, nici o deosebire, deși a trecut multe reforme și revoluții.

Intre aceste doue mase, a ezistat și ezistă o propoziție care le separă de veacuri.

Această diferență și stare ne firească de organizare a societăților actuale, jurnalele nu se sfiesc a o cita cu glorie în fie care zi, economiștii burghesi o susțin și opiniunea publică o privește cu indiferință, pentru a nu zice cu satisfacere. Cauza unei ast fel de stări este că la cei puțin le convine o ast fel de situațiune, iar mulțimea nu o pricepe. Și aceasta stare de lucruri se pitește în o vreme când se strigă pe toate tonurile și în toate părțile; *revandicarea drepturilor omului, emanciparea mulțimei, înapoirea mijloacelor de ezistență*. Cu toate aceste cei ce priceplucrurile sunt surzi, iar mulțimea este ignoranta. În acesta stare de organizare socială și în acest timp de neînțelegere generală, nu a fost rar a se vedea propuindu-se reforme, încercate adese de chiar pătura inteligintă. Mulți puinduși în cumpănă viața lor sa scoborit în mijlocul mulțimei ignorante, i'a descoperit adivărul, i'a aratat calea, i'a dat mijloace. Masele sa mișcat pentru un moment furioaze ca un uragan, a struncinat, sfarmat și spulberat tot ce a întâlnit în calea lor, (Revoluția de la 1789, 1848, 1872) și apoi a stărșit prin a recădea în starea de mai înainte, mult mai mizerabile și mai desnădăjduite. Tot-de-una jugu a apasat mulțimea, tot-de-a-una clasa așa zisă inteliginta a predominat.

Cind mulțimea sa resvrătit, burghesii a oferit câteva drepturi închipuite, care la cel întâi prilej a dispărut ca nouri la bataea vîntului și în loc a remas, vechiu stare îmbrăcată sub forme noi. Clasa inteligintă a preponderat.

Centru tot-dea-una a tras foloase de la binefacerile civilizații. Periferia tot-de-a-una a remas aceeași și în diferență, saracă și ignorantă.

Mare a fost amăgirea acelor care a susținut că Montesque, Voltaire, Rousseau etc, a pregătit marea revoluție Franceză.

Or ce mișcare socială să face din cauza mizerii maselor înbolțite de nevoi și cari desperate și furioase se rescoală la punctul culminant al mizerii, care punct se rezolve în revoluție. Nicî o revoluție nu a fost născocită de cîțiva și nicî o dată masele nu sa mișcat fără o pricina, care să fi stat în însuși trebuința și cunoștința maselor.

Toate revoluțiile odată pornite sa urmat în mod fatal, și reușita lor a aternat de la două mari cauze. 1). *De la momentul cînd sa făcut revoluția.* 2). *De la gradul de cultură și conștiință a maselor.*

Din aceste rezultă că *mișcarea maselor este consecința stărei lor sociale, iar revoluția este urmarea firească la care a fost împinse acele mase.*

Dacă acum ne vom întreba care a fost cauza de nicî o revoluție nu a reușit pe deplin, răspunsul îl vom găsi în Istoria trecutului, care ne dovedește că: *toate mișcările a purces de sus în jos, adică de la patura luminată către mulțime, și că masele a fost în tot-de-a-una înconștiente, din cauza ignoranței lor*

Azi Europa să află în tr'o mișcare și frământare de idei noue. Mana Nigra în Spania, Liga Feniană în Anglia, Nihilistiî în Rosia, Socialistiî în Germania, Italia, Austria; Anarchistiî în Franța Sfîțera, chiar Bulgaria a semnalat oare care mișcări sociale, în tru'n cuvînt mulțimea a început aș înțelege rolul ei în societate, voesc reformă, și desigur o va face. Pătura inteligentă să află asemenea în tr'o ferbere de idei nouă, și dacă să mai discută în lumea științifică, este numai modul și felul de procedură, cît privește despre fundamentul lucrului, chestiunea este sfîrșită, starea actuală

socială trebui modificată, știința și înprejurările a recunoscut aceasta, mai de grabă sau mai târziu, momentul este indiferent.

Savanți sociologi ca Crapotkin și Reclus anunță marea reformă socială, care bate la ușele Europei și care mișcare va strabate în toate țerile și în toate păturile sociale, fiind că ea interesează existența, deci fatalmente se va întinde în toată lumea prin aceleaș căle de sapte, indiferent de popor sau hotare. Aceleaș fenomene care sa pitrecut inaintea marelui revoluție Franceze, se repet și acuma.

Față cu aseminea adivăruri, mișcare socială în exterior și cu ștarea noastră în interior, avem oare dreptul a ne întreba, care este rolul păturii inteligente la noi, și care este misiunea ei pentru a pregăti masele, ast feliu ca la momentul dat să știe a preveni la marea mișcare socială, care fatalmente ne va atinge și pe noi (esemplu 1848) și dacă atuncea aceasta masă de oameni cuprinsă între munte și mare, care aș să chiamă România va ave dreptul a trăi prin dinsa singur și aș valorifica drepturile ei. De sigur că cu luptele intestinale, în care pătura inteligentă își perde vremea, nu vom merge departe, dacă nu chiar vom cădea (esemplu Polonia).

Cînd în tru'n stat poporul, adică mulțimea, este indiferentă și înconștientă la progresu și civilizația în care trăește, cînd mijloacele de dezvoltare fizică și intelectuală sa îngrămădit numai în puterea unei păture, atunce fără greș putem prevedea căderea aceluși stat (esemplu imperiu Roman). Căci statele și popoarele ca și individul însuși sunt supuse la aceleaș legi de dezvoltare și de cădere.

Limpezirea și cristalizarea ideilor în adivaratele lor forme, se vor face mai cu sama la acele popoare, care

vor fi pregătite și apte de a înțelege o nouă organizare, o nouă viață; care stare va avea de efect nouă mijloace de trai, și din contra popoarele ne pregătite vor suferi influența și superioritatea celor care a încercat și primit marele și adevăratele idei ale reformei. Așa a fost în toate timpurile, așa va fi și acum. Exemplu popoarelor mari, trebuie să fie învățătura celor mici. Istoria ne învață aceasta maximă. Ce trebuie să facem, să ne opunem curentului de idei cu siguranță de a fi nimiciti, sau să ne supunem potrivit întâmplării și atunci vom trăi.

Mișcarea socială este ne înlăturabilă.

Instrucțiunea maselor iată diviza păturei luminate.

A pregăti masele, a le forma conștiința despre drepturile și datorile lor, a veghea vecnic spre a găsi momentul reformei și a mișcării, iată marea misiune a profesorilor, a economiștelor a întregului corp însărcinat cu lumina și învățătura maselor. Suntem dator să ne pregătim serios și matur la noua viață, cea a științelor pozitive și exacte, să cunoaștem prin studii profunde trebuințele și boalele cadavrului nostru social.

Datoria păturei inteligente și guvernante este de a pregăti spiritele cele tineri cu studiul științelor exacte, care singurile sunt a societăților viitoare. O falsă direcțiune dată tinerimei, va fi crima cea mai mare de care se vor face culpabile generațiunile actuale. Trebuie să ne pregătim pentru o nouă luptă. Lumea tinde la reformă.

A venit vremea când trebuie se spunem adevărul în față pentru ca se ne putem deprinde cu dînsul.

Falșa educațiune este cea când copilul după cinci-sprezece ani de studii ne încetat, se află încă în imposibilitate de a deslega cele mai elementare și cele mai dese probleme din viața lui de toate zilele.—Studentul părăsind

băncile scoalei. curat și ne corupt, vine în societate, de aci înainte începe a trăi într'un alt cerc ca până acum și străin lui.—De o cam dată rămâne surprins de starea în care găsește pe semenii săi, mai apoi se pălește de tristul adevăr, apoi cade în decepțiune și slăbește prin a se corupe și a se otrăvi de mediu în care trăește. Cercul care-l încunjoară și care din ce în ce îl strânge, fiind format din oameni care nu cunosc adevărul din cauza ignoranței lor, influențază așa de tare asupra victimei lor, în cit mai apoi îl asvirle ca pe un putregăi odată numai poleit. Câte talente și genii au căzut victima cercului în care au trăit.

Cită putere, cită luptă, sfortare materială și morală, trebuie să opui influenței unui ast-fel de mediu, și unde oare vom pute cîștiga această tărie, această oțelire de vroință și caracter dacă nu în școală și prin studiul serioaze al științelor esacte.

Avem aseminne școli? . . . . .

Precum fiziologu pentru aș pute explica fenomenile vitale ce interesază corpul omenesc, are nevoi de a ști care este structura intimă a fie-cărui organ în parte, Tot ast-fel și pentru acel însărcinat a conduce nașele, a le explica și cunoaște fenomenele lor, are nevoi de a studia structura păturilor sociale, obicei, moravuri, temperamente, trebuinți etc.

Avem asemine studii? . . . . .

Cea ce e mai curios și mai bătător la ochi este că mulți din acei cari ș-au făcut studiile prin școli publice s'au private, după ce au părăsit băncile și s'au retras în societate, nu mult chiar după aceasta, recad în o ignoranță și inconștiență surprinzătoare. Și nu este rar a vedea chiar pe mulți din acei care se întorc de la învățetură din străinatate, temându-se de duhurii necurate, sau susținând că Dumnezeu a lasat două clase

de oameni, saraci și bogăți, învățați și proști, guvernanți și guvernați.

Acești oameni nu sunt în stare aș da samă nici de dinșii, nici de alții și cînd fac aceasta nu pot fi de cît greșiți, căci le lipsăște cel puțin bunul simț, care sa tocit prin o falsă educație. Ei nu sunt nici ignoranți nici erudiți, și știut este că oamenii instruiți ast-feliu, sunt cei mai periculoși în societate.

Serioasă și complectă este o asemenea învățetură și direcțiune? . . . . .

Cu toate aceste, acești tineri sunt chemați a forma pătura inteligentă și a da direcțiunea și lumina maselor.

Cum vor pute ei învăța pe alții adevărul, cînd lor însuși le lipsește o complectă educațiune!!!

Ast-fel ne vom pute esplica lincezala în care să gășăște la noi pătura inteligentă și degenerarea ei la lup-ta de stradă.

Unde vom pute găsi cauza acestui rău, dacă nu în organizarea scolilor și în sistemul petagogic admis, care lasă mult de dorit.

Cine din cei care au trecut prin scoli nu știe cîtă greutate au simțit, cînd trecînd în cursul superior au fost siliți a se lepăda de cele întăi impresiuni și cunoștinți capatate despre lume în cursu inferior, care îi deprinsese a crede de la început încă, că lumea a fost făcută în șase zile și că cei diutăi oameni a fost Adam și Eva, care nu se pre potrivesc nici cu teoria lui Laplace, nici cu legile selecțiunei naturale a lui Darwin. Iată cum chiar în scoală ne falsificăm. Răul vine de sus în jos!

Este știut că conștiința ce mulțimea are despre drepturile și datorile ei, este gradometrul stărei de educație.— Starea de educație este în raport direct cu nume-

rul scolilor și serioșitatea lor. — Videm deci care este rolul scoalelor și a păturei educate față cu mersul și mișcarea mulțimei, în treacătul ei către educație și față cu reforma. — Legile mișcării maselor sunt fatale, ori ce rezistență va fi zadarnică.

Tinerimea noastră este încă în complectă amorțire și poporul nostru în o complectă inconștiență.

Ceasul când popoarele trebuie să se deștepte din somnolența lor de veacuri a bătut la poarta Europei

Aviz celor care pricep.

Observator

EFECTELE ABUSULUI MORFINEI

(Urmare)

Când un bolnav începe a-și face injecțiunile cu morfină, primele efecte ale absorbțiunii acestei otrăvi sunt în genere plăcute; în timp ce consecințele fatale ale intoxicațiunii se arată mai târziu. Această perioadă începătoare, poate dura câte-va săptămâni sau câte va luni și chiar ani. Inșă răul este deja inoculat; individul nu se mai poate disbara de această otravă.

Primul efect al injecțiunii cu morfină este un simțimint de fericire și plăcere mare; efect care nu produce somn, ci din contra un fel de deșteptare a spiritului. Mai totă lumea alérgă la un stimulent óre-care. Vinul, rachiul, cafeaua, ceaiul, relevéză forțele fizice și excitéză inteligența; inșă dintre aceste mijlóce diferite oamenii supuși la lucru intelectual, preferă dese-ori morfina. Ast-fel găsim morfinomani printre literați

matematici; însă niminea mai mult de cât medicul nu este expus a contracta acest obicei funest.

Starea normală a morfomanilor să p^ote exprima în câte-va cuvinte: ea este o paralizie a voinței, o abrutisare însuși; un morfoman nu are în de ajuns energie pentru a îndepărta trândăv^ela, a părăsi obiceiurile sale și ași căuta de datoriile sale: adese-orî nu are chiar destulă putere pentru a părăsi patul. De aci mania de a sta în pat, care se observă așa de des la bolnavii de asemenea natură.

Ce se întâmplă însă cu inteligența? În această privință este de remarcat că: memoria și judecata nu sunt afectate în mod serios; și în adevăr morfina departe de a stinge facultățile spiritului, ea din contra este un stimulent adese-orî necesar pentru persoane cari se ocupă a cărora facultăți intelectuale le excită în loc de a le slăbi.

Alătura cu această depresiune, slăbire de forțe, individuală, se observă adese-orî la persoanele atinse de morfomanie și o diminuare remarcabilă a simțului moral. Adese-orî morfomanii ajung a comite acte nedelicate, se înțelege fără voință sănăt^osă: ba chiar ajung a comite și crime.

Un exemplu frapant despre această, este cazul cu D-rul Lamson care nu de mult a fost executat în Anglia din cauză că ar fi otrăvit pe cumnatul său.

Lamson era un om excentric, care trata pe toți bolnavii seî cu alkaloide vegetale pe care le administra în formă de injecțiuni subcutane. Din cauza conduitei sale stranie, începu a fi părăsit, și căzuse în miserie. Dându-l luase în căsătorie pe o tânără fată, a căria frate era bogat. Într'una din zile, găsește pe cumnatul său, îi arată niște capsule conținând medicamente, îl sfătuiește de a lua o capsulă și dispare imediat după această. După 10 minute cumnatul său moare. Expertisa medicală constată o otrăvire cu aconit.

În acest interval, Lamson plecase la Paris; auzind că este urmărit el vine și se predă singur; imediat fu pus în închisore unde își mărturisi crima. El însă avea obiceiul de a lua morfină și otrava aceasta îi perverte-se lui simțul moral din care cauză au și comis crima. Cu toate acestea el nu fu crezut, și a fost executat. Eată deci modul de purtare a unui culpabil; nu numai că el nu luase nici o precauțiune de a denatura crima sa, nu numai că el administrase înaintea altora o otravă, a le căreia efecte s'au manifestat imediat, dar încă în momentul când putea a se crede în siguranță, căci părăsise Anglia, el auzind că este urmărit a venit singur să se predea poliției engleze. Nu este oare modul acesta de procedare, acel al unui nebun? De sigur că da; și trebuie se convenim că morfina este adivăratul autor al crimei pentru care dânsul a fost executat.

Un alt exemplu: noi știm, că chinezii odată cu pasiunea de opiu au și pasiunea jocului de cărți; ast-fel, când au ajuns seși peardă toți banii, ei joacă pe hainele lor, cămeșile, femeile copii lor și, când au pierdut totul și norocul îi părăsește, ei joacă pe degetele lor pe cari și le macelăresc cu o lovitură de ciocan pe marginea mesei care joacă. Aceasta este o nouă probă despre anesthesia morală și fizică, despre indeferența cea mare în care cad asemenea oameni care abusează de opiu și depreparatele sale.

O altă specie de pervesitate a simțului moral, pe care o constatăm adese ori la morfinomanii, este și minciuna. Asemenea oameni de multe ori spun niște minciuni nerușinate mai cu samă când este vorba de obiceiurile lor morfiniste; ast-fel că nici odată medicul, sau familia sau în fine ori ce persoană însărcinată cu supravegherea lor, nu pot și nu trebuie se să potrivească la ceea ce spun. Ei își continuă abusul lor înainte, pro-

testând însă, când sunt întrebați, că l'au părăsit cu deșevârșire; și chiar când mărturisesc că abuzează de opiu, morfină etc. nu voesc a arata adevărata dosă în care întrebuițează aceste substanțe. De aceea dar medicul, când voește a studia starea unui asemenea bolnav trebuie se se raporteze numai la symptomele fizice; căci informațiunile ce le ar pute culege la patul bolnavului nu au absolut nici o valoare.

Pe lângă cele aratate mai sus mai sunt încă de înregistrat și tulburările inteligenței care se manifestează la asemenea persoane și care ne fac a admite că și morfinomania intră în domeniul alienațiunii mentale.

Ast-fel este mai cu seamă delirul morphinei, care se presintă sub formă de tristeță, de depresiune cu halucinațiuni în organul viderei; acestora se asociază adese ori o frică grozavă, pe care asemenea bolnavi, ca și bețivii, o simțesc din timp în timp. În tot-dea-una se observa la mulți morfinomanii o stare de frică morală care nu așteaptă de cât o ocasiune pentru a se manifesta „Li se pare în tot-dea-una că are se li se întâmple o nenorocire mare» etc.

Aceste perturbări intelectuale ieu câte o dată o direcțiune cu totul opuse și în loc de depresiune și tristeță (lipemanie) se observă o stare care se aseamănă cu mania acută. Prin stabilimentele de băuturi spiritose a le orientului se văd adese ori Malesii (oamenii de rasa mongolă) cari imbatați de opiu și agiuși în culmea furiei că ș'au pierdut banii lor în joc de cărți și aruncă ca niște feare selbatice pe strade cu cuțitu în mână, pentru a ucide pe cel întâiu trecător. Eată pentru ce în armata turcă era odinicară obiceiul de a imbata cu opiu pe soldații cari formau avangarda armatei, înainte de ai vâra în foc. Se înțelege de la sine că acești soldați beți de mânie, nesimțitori contra lo-

viturilor, formau o miliție cu atât mai voinică cu cât ea era împinsă înainte de o forță automatică (forța opiului).

La soldații chinezi usagiului opiului este așa de comun în cât, ei primesc pe lângă solda lunară și câte o porțiune de opiu.

Se trecem acum la celelalte perturbări de natură cerebrală pe care le produce abuzul morfinei. Mai întâi avem de înregistrat vertigiul (amețeala) care se observă foarte des la morfinomanii, și apoi insomnia.

Morfina nu produce somn amatorilor ei, din contra le excitează organele cugetării, făcându-i astfel se petrecă nopțile albe.

Morfinomanii în genere petrec nopțile cetind și în timpul zilei încearcă a dormi ca bătrânii, și adorm în data ce se așează unde va. Dar acest somn nu durează mult timp.

Simțul tactului (pipăirii) este de ordinar diminuat; cele mai adese ori se observă anesthesie, și această diminuare a sensibilității ne explică ușurința cu care morfinomanii își fac ei singuri impunseturi cu acu siringei lui pravaz. Câte odată se observă hyperesthesie, nevralgii: aceasta însă mai cu seamă ca efect al abstenenței morfinei.

Una dintre consecințele cele mai paradexe a usagiului morfinei pe calea hypodermică, este restabilirea sensibilității pielii la persoanele cari au pierdut-o deja. Drept exemplu vom cita următorul caz: o fată tânără care era isterică, perduse cu totul simțul tactil nu numai al pielii, dar chiar și acel al membranelor mucoase. Interiorul gurei era cu totul anesthetice, și bolnava nu simțea când limba se atinge de dinți; dar în schimb avea niște dureri calosale în abdomen (pânțece). Pentru a combate această nevralgie, au început a i se face injecții cu morfină suind dosa până la 8 centigrame pe

zi. Sub influență acestui tratament nevralgiile abdominale dispărură și recăpătă sensibilitatea normală. De atunci ea a devenit cu totul tributară morfinei; ea nu pöte să se lipsască de dinsa; însă din töte punctele de vedere se simte alt-mintrelea sănătösă.

Acestor perturbări a sensibilității tactile se anexază adese-orî și altele, în special vederea este care suferă mai mult, de öre-ce asemenea persoane sunt atinse de amauroe, ambliopie întocmai ca și la cei cari au abuzat de tabac sau tutun.

Ațiunile reflexe sunt micșurate, câte-odată chiar nimicite cu totul; mai cu samă sunt mișcările reflexe ale tendoanelor musculare care dispar mai adese-orî. Paralizii însă din contra se observă förte rar și chiar dacă se observă mai mult ca consecință a abstenenței morfinei, după cum vom avea ocaziunea a constata această mai departe în decursul acestei scrieri.

Asupra aparatului digestiv, morfina exercită o ațiune din cele mai neașteptate. Administrată pe calea hipodermică, ea desvoltă apetitul și produce chiar bulimie (hämiseală) câte-odată. Din contra se întâmplă când öpiu sau morfina introdusă prin gură, vin încontact cu membrana mucösă a stomachului. Atuncea ea produce grătă, vărsături și o absolută nepoftă de mănecare. Eată pentru ce morfinomanii, mulțumită siringei lui Pravaz, preferă injecțiile subcutane și se dedau cu predilecțiune viciului morfinomaniei.

Cu töte aceste sunt persoane la cari injecțiile hipodermice cu morfină provöcă grătă și vărsături; însă asemenea persoane nu devin nici-odată morfinomane ci sunt preservate de acest viciu prin un desgust natural. Asupra intestinelor morfina produce o ațiune paralizantă. Cea mai mare parte de morfinomani sufer de o constipațiune îndărâtnică, însoțită adese orî de tenasme

(strinsore). — Abstenența din contra, produce diarie. De asemenea se observă adese-ori la morfinomanii și dysurie; adică ei nu pot urina de cât picătură cu picătură și cu dureri mari.

Abusul morfinei are de asemenea o influență foarte mare asupra respirațiunii și circulațiunii. Pulsul este intermitent; impulsivitatea inimii este slăbită; de asemenea se observă dispneea și vocea devine răgușită. Toate aceste simptome însă sunt mai cu samă rezultatul abstenenței morfinei.

În fine în unele cazuri, abusul de morfină produce adevărate atacuri de febră intermitentă, care revine periodic în formă de accese regulate.

Nutrițiunea în totul suferă de asemenea sub influența abuzului morfinei, suferință, care se rezumă în ceea că morfinomanul îmbătrânește: el îmbătrânește repede.

Asupra acestui punct ar trebui atrasă atențiunea damelor cochete și aristocrate, cari obicinuesc a abuza de morfină. Nimica nu stinge viața fisionomiei unei persoane ca abusul cu morfină: ochii se veștejesc, fața devine o mască imobilă și fără expresiune, pelea devine galbenă și ie în curind un colorit humos; și în fine sbircituri premature complectază portretul aceste iotrăviri.

Una din cele mai importante consecinți ale injecțiunilor cu morfină, este îndurațiunea pielei. De acea bolnavii deteriorează în curind acurile seringii și sunt nevoiți a le renoi des, căci ele se îngroșă la vîrf și nu pot străbate pielea indurată. Afară de acésta pe pelea indurată roșie și tumefiată se conservă impunseturile zilnice cu acul seringii. De multe ori aceste persoane sunt espuse de a vide formându-se mici tubercule indurate, abscesc, phlegmone și alte accidente mai grave. Abusul morfinei alterează de asemenea funcțiunile genitale și duce la amenorhee, impotență și la avorturi.

Cum se sfirșesc morfinomanii?

Ei pot ajunge să se otrăvescă. Ei pot de asemenea

murî grabnic. Când însă el rezistă mai mult timp, ca de gradat în marasm și mîore de atac sau de slăbăciune mare, dacă nu'l pălește vre o altă bôlă care'i pune capăt vieței.

Mulți morfinomanî luptă, încearcă de a renunța obiceiului lor, sau se dau ei însuși în mînile doctorului. Ei au dreptate, căci dacă dipsomania este incurabilă, de morfinomanie însă pôte fi salvat. Aseminea persône se supun așa dar unui tratament regulat care constă în aceea de a suspenda sau cel puțin de a diminua usagiul morfinei, și atunci încep a se manifesta efectele abstenenței pe care la vom trata în No. viitor.

Dr. Apostolide

CONGRESUL PREUȚILOR

(Urmare la No. 6).

7. Pentru îmbunătățirea materială a clerului, să se fixeze parohii, de cel puțin 300 familii, avînd un singur preut.

8. Preutul parohiet să aibă un salar cel puțin între 150 și 200 lei pe lună, fixându-se prin legi veniturile de unde să se plătiască; plus locuință și pămînt.

9. Comuna să administreze averile bisericesti; să încaseze veniturile, să plătiască salarete, să îngrijască de buna stare a bisericiei: toate acestea în virtutea unor legi. Se excepteaza, numai sub raportul administrativ, bisericile ce au epitropiile lor constituite în baza unor testamente, care lasă fonduri pentru întreținerea bisericii și a clerului respectiv.

Prin satisfacerea, realizarea cestiunelor cuprinse în aceste trei puncte se va face ca tinerii cu știință să se

destine și carierei preuției și să urmeze cursurile seminariale și teologice, iar pe de altă parte se va înlesni și pe stat și pe comună de a putea salaria în mod satisfăcătoriu pe preuții trebuitori, și pregătiți în adevăr de a fi preuți și învățetori al poporului, iar nu ca astăzi, când preuții pe lingă că sunt lipsiți de pregătirea trebuitoare acestui apostolat, că sunt saraci, dar apoi sunt și câte, doi, trei, patru la o biserică sau la o populație de 50 familii. Cestiunea parohiilor și a îmbunătățirii clerului laic, a tratat'o mulți scriitori civili și eclesiastici, *chiar rapnicul antagonist a tuturor drepturilor preuților*. P. S. J. piscop de Roman, Melhisedec, a tratat această cestiune și a dat și un proiect în ziarul bisericesc „*Preutul*”. A mai lăsa lucrurile în starea actuală, și a pretinde, fie statului, fie comunei, ca să îngrijască de biserică și preut, orî cât de mic număr de poporēni ar avea: acesta'î imposibil și de a se face și de a mai merge lucrurile în așa stare; -aseminea a pretinde preutului studii teologice, și în urmă al trimite preut la un sat cu orî câți poporēni, mulți sau puținî ar avea biserica, însă fără nicio asigurare materială, macar ca a unui notar, care adesa nu are nici clasele primari, ar trebui să ne închipuim ca numai un smintit, un imbecil, un ignorant, un mediocru ar mai putea face aceasta, iar nu un om cu minte și care înțelege misiunea și importanța preutului în societate.

Unii susțin că biserica și preutul să se lese cu totul în treaba poporēnilor, locuitorilor satului, adică dacă li va trebui biserică să-și facă, dacă li va trebui preut să și tocmească.

Dacă aceasta este posibil și eșită din crieri sănătoși, atunci trebuie să se declare religia și biserica ca necesități individuale iar nu ca o necesitate de stat, și apoi statul să desființeze toate instituțiile religioase, și vinitu

file să-le deie acelor colectivități individuale, care vor socoti că le trebuie religie, biserică și preot: aceasta însă ar fi culmea nebuniei și intrarea pe calea anarhiei unui stat, unei societăți, căci aceasta cerire s'ar face pentru toate instituțiile.

Trebue dar ca atât ideile ateistelor cari nu vor să creadă în nimic precum și ideile socialistelor, cari zic că de religie să nu se îngrijască nici să se ocupe, dar să o lese ca să se anihileze prin sine, adică prin inepția și ignoranța preuților, fiind mult mai joși în cultură de cât masa poporului, în cât să-le se zică: „Vai vouă povățuitori orbi!» iar sub raportul material, cerșători, trebue zic, ca toate acestea să-le înlăturăm, să ne ocupăm de ridicarea culturistică și materială a preotului.. după cum ne ocupăm de a fiecărei instituții din stat, în câtă vreme o recunoștem necesară, de unde nu, o desființăm.

10). *Pentru încetarea nedreptăților și a neînțelegerilor, ce se nasc în cler, să se reforme legea sinodului, făcându-se o lege conformă cu constituția bisericii ortodoxe, adică toți membrii sinodului să fie aleși; — în el să facă parte: arheret, preuți, diaconii și civili. Civili, pe lângă știința, să fie recunoscuți și ca buni creștini ortodoksi.*

Cu No. 10 din cestiunile cuprinse în programa congresului intrăm în tratarea unei cestiuni foarte importante; cestiune care a născut vrașba, ura și disbinarea în biserică și clerul nostru; cestiune care, dacă va mai dura în asta stare, va aduce despotismul monacal în biserică, iar ca consecință, slăbirea sentimentului religios, decăderea preotului laic și, îndeinitiv, pierderea ortodoxiei

Înainte de a intra în desvălirea acestui subiect, voi face o mică digresiune. Prelații noștri susțin că canoanele opresc pe preuți să fie membrii ai sinodului.

Nici un canon bisericesc nu oprește categoric ca preutul să nu poată face parte ca membru în sinod, adică în adunările eclesiastice constituite pentru a regula și privighia conducerea bisericeii. Nici un canon nu prescrie ca sinoadele locale sau de provincii să se compună numai din ieromonahi sau din prelați călugări, și din preuți. Prin preuți sau preuție în biserica creștină să înțelege în treaga erarhie, adică atât preuți, arherici cât și episcopi. Tratatul lui Ión Gură-de-Aur, despre preuție, dovedește aceasta. În biserica creștină nu s'au înțeles prin preut nici monah nici călugăr, dar preut, adică ierurghisitoriu și predicatoriu, iar starea civilă a preutului a fost mai tot-dea-una laică, cu deosebire în vecurile primari a creștinătăței; clerul monacal a venit mai pe urmă, atuncea când au părăsit pustiile și au învădat societățile laice.

Insuș P. S. Episcopul Melhisedec, în studiul seu, *Dacă preuții pot să iee parte în sinod* zicând că nu pot să iee, nu razimă această nici pe canone, nici pe vre-o incompetentă fistică, psihică, morală sau materială, ci mai mult pe uz-obiceiu; mai bine ar zice pe *usurpațiune*, căci călugării, monahii, după cum am zis, învădând societatea, pun mâna pe episcopate, își fac sinode, după asemănarea lor ca să se pôtă manține, și să facă legi după chipul, asemănarea, interesul lor, și a tacmei monahicești.

Dar să ne punem în epoteza, că, canonele opresc pe preutul laic, sa facă parte ca membru în sinod.

Canonele în biserica creștină, sunt privitoare la: *Dogme, la cult, la disciplină și administrarea bisericeii*. Canonul care ar opri pe preut de a face parte ca membru în sinod, ar fi pur și simplu, un canon, relativ la disciplina și administrarea bisericească, și prin urmare un canon, care să schimbă, să modifice cu timpul: cu alte cuvinte

te, ceva mutabil, schimbătoriu, care să poate modifica fără a suferi fondul. Câte canoane privitoare la disciplină și administrarea bisericii n'au căzut, n'au ramas în nelucrare, fără ca prin aceasta, să se schimbe fondul religios sau credință se sufere ceva.

Găsim pe preut, făcând parte din veacurile primare a creștinătății, în toate adunările sau sinoadele religioase, atât ecumeneice, locale cât și provinciale.

Apoi, din acele veacuri și până în prezent, santitatea religiei lui Crist, chipul oficierei misterilor, predică învățeturei nu s'au schimbat, ca să se creeze vre o incapacitate sau incompetență pentru preutul laic.

Mintea sănătoasă, luminată, nepătată, ne spune deci că nici o incompetență nici o incapacitate fizică, psihică, morală, materială, nu oprește pe preut, a face parte ca membru în sinod, plus că nici un canon *dogmatic* nu-l impiedică pe preut de a fi membru în sinod.

Așa dar, numai răutatea, pisma, ura, spiritul de casta, a episcopilor călugări, a scos pe preutul laic din sinodele locale, și nu-l lasă să facă parte!!!

O considerație, o apreciere de princip, care sfarmă cu totul, opiniunea celor ce susțin că preuții laici, nu pot face parte în sinod ca membri, este următoarea

Orî ce adunare trebuie să fie expresiunea substanțială a celor ce au ales'o. Sinodul nostru reprezintă adunarea bisericii creștine ortodoxe Române. Membrii acestui sinod trebuie să fie expresiunea directă, dacă nu a totalității creștinilor, din o țară, dar cel puțin a preuților, din fie-care stat, oraș, localitate, carii au sarcină de a conduce poporul pe calea religioasă, și carii, deci, au legături și referinți cu poporul: poporul nostru însă este familiar.

Sinodul nostru dar, pe cine reprezintă, fiind compus numai din călugări sau ieromonahi?

Abşolut pe nimenea, de cât pe monahî şi pe biserică, ca espresiune pură religioasă, fără membri, preuţi şi creştini laici. !!!

A se admite argumentele prelaţilor că sinodul trebuie să se compună numai din ieromonahî, adică preuţi călugări ar fi tot una cu a se admite că, adunările ţerei să se compună *din călugări preuţi*, fiind că poporul român este creştin iar călugări preuţi sunt creştini. O mare aberaţiune nici că sa'r mai pute! În astă situaţie este sinodul nostru, sub natura membrilor sei! Iată pînă unde merge, absurditatea ieromonahilor!

— Cerem deci că legea sinodului, să se reformeze; în sinod să facă parte: arherei, preuţi, diaconî şi chiar şi civili, dacă se va crede în interesul bisericei.

P. S. Episcopul de Roman, Melhesidec, combatând sinoadele din Transilvania, Bucovina, arată că, chiar în aceste ţerei, *sunt şi sinoade pur dogmatice*, în care fac parte numai episcopii, arherei, adică ieromonahii de toate treptele. Consimt că în sinoadele *pur Dogmatice*, să facă parte numai episcopii, arherei, dar trebuie să se precizeze bine afacerile Dogmatice: Ele sunt numai acele privitoare *la credinţa*, iar nu *şi la cult, la disciplina bisericească, la administrarea sa sau la statul civil al preutului*; să nu se zică că, oprirea preutului laic de a fi membru al sinodului, impedecarea sa de a se ridica la orî ce treaptă ierarhică, sunt canoane Dogmatice, căci aceasta este absurd. Dogma, după religia creştină, a fost şi este aceiaş, pe când statul civil al ierarhieî în biserica creştină, n'au fost tot-de-a-una acelaş şi nici este.

În legea veche sau ierarhia mosaică, în timpurile apostolilor, n'au existat ierarhie monacală. Ca digresiune voiu aminti, să nu se confunde starea celibatară, cu monahismul.

Primesc orî ce combatere în aceasta cestiune, însă cu argumente raşionale, iar nu bazate pe credinţă, uz, bigotism sau usurpaţie.

Dacă combaterea P. S. Episcop Melhisedec, că preuții laici, nu pot face parte ca membri, în sinod, este bazată pe canóne, l'am ruga să ni spună pentru ce a făcut parte, în sinodul, de sub legea Marelui Domn Cuza, în care luau parte prin alegere și preuți, și civili pe lângă Episcopi. Pentru ce n'au combătut legea sinodală a lui Cuza-Vodă? Pentru ce n'a ramas de partea lealului și energicului Episcop Neofit Scriban? Póte P. S. Melhisedec, va zice alte timpuri și alte vremi erau atunci; îi vom zice și noi: „orî-te pórta cum ți-i portul, orî vorbește cum ți-i rostul» . . . . Dacă după P. S. V. convingerile să schimbă după persoane și împrejurări. . . . .

Conchid dar, că opunerea și pretenția Prelaților noștrii, că preuții laici, nu au drept de a face parte în sinod ca membri, nu este răzemată nici pe canóne dogmatice, nici pe incapacități, incompetență, nici pe vre un raționament valabil și sănătos. Este pur și simplu, o născocire a monahilor ierei, adică a Prelaților călugări, spre ași susține tacma și privilegiile iar ca consecință, a ave în dominare și espluatare *pe bieții preuți laici !!*

De nuse va sfărma, reforma actuala lege a sinodului; de nu se va face o lege dréptă și bazată pe spiritul adeverat a constituției bisericei creștine și a învățeturilor lui Crist, pace, liniște în biserica ortodoxă Română nu va fi; actuala lege va fi tot de-a-una isvorul de luptă și scandal. Esemplele nu ne lipsesc.

Inchiind aprecierile privitoare la reforma legii sinodului, voiu aminti Prelaților noștrii un fapt: ura, ambiția personală și îndărăvnicia capilor bisericei, au adus mai tot-de-a-una relele în biserica creștină, pînă chiar și disbinarea bisericei creștine

Ce au câștigat creștinătatea din lupta pentru întăetate, din lupta pentru *Filioque*, din lupta pentru asimă și cutundare? Mai bine, cum zice chiar Gură de Aur, le lasău acestea la o parte, credeau în D-zeu și să iu-

beau cu toții între dinșii prin dreptate, frăție și misericordie.

Lupta pentru formalități, au adus nenorociri în biserică. Tot ea va aduce și nenorocirea în biserică Română. De aceea spunem Prelaților noștri, să iee samă ca nu din îndărăvnicia lor, pentru a nu intra și preușii în sinod, să se sdruncina biserica noastră.

I. Negre.

(Va urma)

Lucreția și Olimpia

SAU

EDUCAȚIUNEA ȘI BOGAȚIA (1)

Intr'o frumoasă sêră, din luna lui Ianuarie anul 1850, doi junii dintr'o familie nobilă și bogată, se apropiau de București, locul viselor lor de aur, ce și-le formau pentru viitor. Ambii păstraū o tăcere profundă. De odată Jean, cel mai mare dintre frați, întrerupând tăcerea, se adresa către fratele seu mai mic: Eî bine Nicule! inzistî în decisiunea ta? In care decisiune? întreabă, el. Căsetoria ce gîndaști s'o faci? Scumpul meu frate! respunse el. A trebuit să fiū absorbit în cugetările mele, îndreaptăte cătră tronul ceresc, unde este scumpa noastră mumă, [căci iată trecem chiar pe lângă cimitir], că să mi se abată un moment gîndirea, de la frumoasa Lucreție. Chiar acuma iubite frate, 'mî reaminteam ultimile mele consilii, a scumpei noastre mume, care cu câteva zile înainte de ași da sufletul ni-a zis: „Scumpii mei copii! Doream mult să-am o fiică; dēră avîndu-vă pe voi m'am consolât, gîndindu-mă, că ambii 'mî veți aduce câte o fiică, pe care le voi iubi cu adevărata du-

(1). Orinalitatea privește pe autor.

ioșie de mamă. Însă fiind că ceriul mă chiamă înainte de a pute simți mulțumirea acestei fericiri, nu uitați sfaturile mele. Căutați iubiții mei fiil, a lua în căsătorie fete bine crescute și cu inimă bună; feriți-vă de acele ce au numai lustrul educațiunei îngrijite și care, sub masca blândeței și a ipocrisiei, ascund cele mai viciose aplicări. Căutați asemenea statornicie de caracter, basat pe o inimă blândă și bune moravuri. Ei bine scumpe Jane, aceste consilii îmi pare că legănesc—mi arată pe Lucreția—care în adevăr, de și n'are avere, înse are un suflet curat, un caracter ferm și o inimă inzestrată cu calități bune; ne-având alte aplicări de cât de a face în tot dauna abnegațiune de persoană sa, pentru a ajuta pe cei nenorociți și a mângăea pe cei suferinzi. Ce zici iubite frate, de această nobilă și tână-ră persoană ce nu are încă 15 ani și care a refusat căsătoria ei cu contele Rimberg pentru că nu era român și pentru că trebuia a se duce să locuiască într'o țe-ră streină? Aceasta probază că are un mare simț pa-triotic și că a avut o bună educațiune; căci părinții sei, de și scăpătați, însă n'a cruțat nimica pentru creșterea ei. Devenind orfană și fără nici o avere; i-a ramas cel puțin niște calități bune: educațiunea. Acum dar, află fra-te, că mai mult de cât ori când sunt decis a lua pe Lucreția în căsătorie. Zicând aceste cuvinte, ajunse la frumôsa lor locuință, ce aveau in una din suburbiile Bucureștilor. Sosind la scară, văzu un ficior în livre, că dadu lui Jean un bilet de la Dl. Zosima, care nind protejat de sôrtă, poseda o avere considerabilă, având și o fică de măritat. Prin acel bilet, junele și bogatul Jean, care avea 26 ani, era invitat la prânz. Luând bi-letul, pusă o monedă de aur, in mâna servitorului, ca-re cu biletul adusesse și o frumôsă rosă albă, ce nu putea fi, de cât, de la încântătorea Olimpia, fiica D-lu

Zosima. O lună trecu, adică pe la finele lunii Februarie, când la biserica Serindar, se celebrau cununile fraților Jean și Nicu Corănescu, ambii tineri și bogăți. Jean luă în căsătorie pe Olimpia Zosima foarte bogată, iară Nicu pe Lucreția Manole, fiica defunctului Nicu Manole un nobil scăpătat. Olimpia, ca una ce primise o educațiune lustruită, fără înse a i se cultiva inima prin bune moravuri și exemple simția un mare desgust pentru țără sa, și ast-feliu chiar a doua zi după cununie, plecă în Franția, de unde după 11 luni, trimise dada-că și o doică cu un guvernor, care aduse D-nei Zosima pe micuța Fane nepoța ei, în etate de o lună, nascută departe de patria părinților ei.

Olimpia fiind că nu căuta de cât petrekerile luscose și sgomotose, ce erau pentru ea zile de serbătoare, chiar și în puținele ore, ce le petrecea acasă, țipetele și veseliea miciei Fane, o supărau atât de mult, în cât cutote stăruințele soțului ei, trimise mumei sale pe mica Fane, spre a o cresce până la etatea de 4 ani; când atunci o va 'ncredlnța la un *pensionat catolic* după cum fusese și dinsa crescută și instruită. De-și Jean avea o mare avere, înse, fiind că negligea mult afacerile sale, ne ocupându-se de cât numai de lucș și petrekeri, începuse a i se micșura veniturile, și nu avea mult, până se va ruina cu desevărsire. Fratete seü, care-I prevedea viitorul, 'i scrise a se reînturna în țără. El nu ascultă, ei continuă a aluneca pe povernișul risipei la care-l tiru cu mare abilitate juna și zburdalnica sa soție, ce nu avea altă ocupațiune, de cât lucșul și cheltueelele fără samă pitrecându-și timpul in veselii și desfătări. Ast-feliu după un interval de 5 ani, erau apröpe ruinați. Atunci Jean, pretestând, că mica Fane, trebuia să fie internată într'un pensionat, pentru a-și începe educațiunea, conviuse pe Olimpia a se reînturna in țără, un-

de găsi pe Fane mărișioră, foarte inteligentă, de o frumuseță rară; însă foarte supărăciasă și capricioasă, fiind că nu cunoștea iubirea de mamă căci nimine nu se îngrijise de educațiunea ei; pentru că D-na Zosima bunica, de și o fică din popor, prin marea avere ce posedea, era și dînsa tîrghă în curentul petrecerilor; și fiind că nici ea nu primisă vr'o educațiune, îi venea foarte greu de a privilegia de aproape pe mica copilă, lăsând-o sub îngrijirea unei dădace, găsită de ocazie, care neglijasă cu desevărșire educațiunea miciei copile. Olimpia, vîzînd pe drăgălașa sa copilă atît de capricioasă, chiar în acea zi o instală într'un pensionat, de unde se decise a nu o lua, de cît la etatea de 18 ani!!! Însă vai! Omul propune și Dumnezeu dispune! Jean vîzînduse ruinat, pretinse soției sale a merge să petreacă câte-va luni la fratele său Nicu, care trăea la țară și stăpînea mai multe moșii și domenii foarte încântătoare; căci el prin economiele sale cumperase toate moșiile, partea fratelui său, ce le vînduse pe rînd, cînd era în stremătate.

Ast-feliu Nicu, de și a luat în căsătorie o fată fără zestre, însă prin economie și muncă ajunsese, că pe lângă averea de la părinți, ce o posedea totă, mai adaosă încă, făcînd ast-feliu și soției sîle o frumoasă zestre.

Jean și Olimpia, voind a petrece, după cum am zis, cîtva timp, la fratele și cumnatul lor, care traea într'un loc de și cămpenesc, însă confortabil și de un gust plăcut în cît te credeai că ești în Raiu, atîta linisce, armonie și ordine domneau într'acel locur încântătoriu.—Se decise deci a pleca acolo.

Era o zi frumoasă de primăveră, pe la șesă ore sîra, cînd tocmai Lucreția, împreună cu mica sa fetiță, în etate de patru ani și scumpul său băet Octav, ce era c'un an mai mare; preparau bucatele pentru cina de sîră, asistînd într'o sală mare, ce da 'n curtea de din dos a caselor, unde femeile de serviciu duceau ôlele cu lapte într'o camară din fund, eară altele hrîneau paserile

în curte. Tinăra mamă și buna gospodină, sta cu coatele pe pragul unei ferestre, surveghiend și tot odată învățând pe micii sei copii, a numera paserile din grădină, ceea ce-i distra foarte mult. Ast-feliu Lucreția, absorbită fiind de aceste fermecătore ocupațiuni casnice, ce în adevăr contribuesc la fericirea conjugală, aruncă din când în când câte o privire profundă și plină de dor, pe drumul ce se întindea ca o cordea în fața sa și care ducea la întinsele semnături, unde era scumpul ei soț pe care împreună cu dragalașii sei copii, îl așteptau la cină. Ast-feliu zic Lucreția fiind absorbită și transportată, de nobilele sentimente de bună mamă și devotată soție, și simțea inima saltând de bucurie, văzând pe micii sei copii, discutând, numerând și destingând în fine toate obiectele așa de just. Asta-i proba, că prin îngrijirile ei maternelne și pedagogice, isbutiră a întări slabul lor raționament și mica lor percepțiune; formându-le tot odată și inima, căci ambii erau plini de misericordie. Apoi din când în când nobilia soție, simțea acel curent electric, ce-i trecea prin inimă la cel mai mic tropot de cal, căci după cum am fost zis, ea aștepta pe soțul ei. De odată se făcu în partea din față a locuinței un sgomot, și o elegantă trăsură de drum se apropia de grilă. Eșind servitori, deschisă, și amabila Lucreție, întovărășită tot de micii sei copii, priimi la scara de gios, pe cumnat și cumnata, cari văzându-o cu bonetă și șorț, îl aruncă o privire cam desprețuitoare. Lucreția înse, din parte-I îi priimi cordial și cu multă bucurie, dându-le pentru locuit partea cea mai frumoasă a acasei.

Un pătrar de oră tzeu și câtă bucurie simți Nicu vădend pe iubitul său frate pe care știindul ruinat, credea că de acum se va stabili la țară, ca prin muncă și economie să-și pôtă restaura puțin, averea perdată; dar i-a fost în zedar toate speranțele sale, căci peste câte-va zile, zburdalnica Olimpie, ce nu voea a ști nimica altă, de cât petrekerile sgomotose se ura atât de tare la țară, în cit peste trei zile plecă pentru a face un voiaj în Elveția și de a petrece earna în Italia, cheltuind chiar și propria sa zestre.—Ast-fel peste patru cinci

ani fură nevoiți a se reînturna în țară, deciși a lua și pe mica Fane din pensionat, tocmai la etatea de 10 ani când începe educațiunea și instrucțiunea ei mai serioasă.—Acum fiind cu totul ruinați, ei se hotărîră a se stabili la iubitul lor frate și cumnat, care în present trăeau mai mult în oraș, fiind că Lucreția, dăduse pe umbii sei copii la studiu, cari de și interni, totuși trebuia să i priveghea de aproape. Asta-i conveni mult Olimpiei; căci ea făcea dese excursiuni (însoțită cînd de Lucreția, cînd de soțul ei) la țară, unde Nicu cumnatu-seu, ședea mai necontînuu ocupat cu afacerile domeniilor sale, ce acum erau foarte întinse — Buna și caritabila Lucreția, vedînd pe mica Fane lipsită de ori ce îngrijire, o dădu pe cheltueala sa într'un pensionat, (nu unde erau copiii sei), prevădînd ce va deveni odată această copilă

Zburdalnica Olimpie însă, făcea dese excursiuni cămpenești. Oare buna judecată și de devotamentul răsarise ca prin minune în acest caracter svîturat și în anima sa de gheață? Nu! era o tendință, ce virtuosa Lucreția nu-și putea imagina, căci dînsa în to-de-a-una lauda pe scumpa sa cumnată, făcîndu-i laude pentru caracterul ei, ce în aparență se corijase, jelindu-o mult că pe lingă avere și frumuseță, nu primisă și o educațiune îngrijită. Insa tare se înșelase, căci un caracter rău și o inimă neagră nu se pôte convinge și curăți nici odata.—Acăsta era situațiunea lucrurilor, cînd Olimpia urmărea pas cu pas internalul seu scop, pentru a zdrobi într'un moment de slăbăciune ominescă totă tericirea Lucreției, care, prin devotamentul seu de mamă și soție, sta rezemată ca pe o temelie de granit. Providența înse, care în tot-de-a-una protege virtutea și devotamentul, făcu ca aceste două embleme, intrunite în nobilul soț a Lucreției să formeze o stîncă de granit, pe care nici o furtună n'o pôte doborî. Ast feliu, devotata mamă care și îndeplinea în totul datoriele de adevărată și bună mamă, venea numai în vacanție împreună cu scumpii sei copii la țară, locul scumpelor sale suvenirii, unde aroganta Olimpie se instalase, devenind chiar comptabila cumnetului seu, sub pretest că

voește și dînsa a munci, spre a putea asigura cît de puțin sîrta copilei sale. Pentru acest scop, genorul său cumnat îi oferisă venit de 2000 franci lunar, ca o era obositore funcțiune, a petrece nopțile în comptuar, încheind compturi și făcînd bilanțuri în unire cu marinosul său cumnat. Cât pentru Jean, soțul Olimpiei, de și ședea la țară însă prin sdruncinata viață ce o dusesese timp de 12 ani, sănătatea fiindu-i foarte dărăpănată, stătea mai mult în pat.—Ce tablou trist își zicea Nicu, când vedea pe pocăita cumnată, că la ceasuri destul de înaintate, după ce-și termina afacerile de comptuar se ducea la soțul ei spre a-i da duiose îngrijiri și încurajeri; ast-feliu că de multe ori bunul om vădea lacrimi pentru această ființă infernală, ce în sufletul său nutria speranța, de a srdobi fericirea Lucreția și a lui Nicu, carii făcînd abnegațiune de persoana lor, au căutat a îndeplîni menirea omului practicînd maxima evangelică: Fă bine aprôpelui tîu.

Așa trecu un an fără ca orgolișoa Olimpiei, prin grațiile și seducătorele ei manieri, să pôtă conrumpe pe acest demn soț și fără ca să pôtă sfărâma legătura de fer ce ține unită fericirea conjugală. Când fu înțelăsă de onestul său cumnat, care evita de a demasca cît de puțin scumpei sale soții, infernalul scop al Olimpiei, pe care ea o considera ca o soră. Nicu pentru a nu atinge eât de puțin prestigiul nobilei sale soții, pretestă că cumnata sa fiind debilă, se ostinește peste puterile ei și că are necesitate de repaos. Consultându-se deci cu caritabila sa soție, înzestră pe Fane cu o sumă de bani, o moșie și o frumôsă locuință unde Fane invită pe părinții sei a se stabili și ei până la căsătoria sa.

În asemenea mod bunul și ingeniosul barbat, știu a conserva fericirea conjugală, clădită cu atâta devotament, abnegațiune și ostenelă din partea soților, lăsînd fiilor lor de moștenire o frumôsă avere, unită cu un frumos nume nepatat.

1884 Martie 12.

Târg. Neamțu